

Varkens en varkensslachten

Tegenwoordig, nu vrijwel alles in het groot gaat, ziet men overal de grote varkensmesterijen en de grote opfokschuren, waar zo'n paar honderd tot duizend of soms nog meer varkens worden afgemest, of wel tot honderd fokzeugen worden gehouden. Dit heeft de laatste jaren een geweldige vlucht genomen, als ik reken bij toen ik nog zo'n jongen was, toen we meestal vier of vijf schutte (hokken), met meestal drie varkens, hadden om te mesten.

Latere jaren hebben wij ook nog biggen gefokt in de nieuwe schuur, en dan deden wij een paar gelten (vrouwlijk varken) bij de beer (manlijk varken). Voor beergelten had men liefst weerstrubben (harige varkens). Soms dreven wij ze naar de beer, en ook gingen ze wel eens op de wagen. Als alles naar wens ging, dan kreeg je dan motten met keune. Dan moest je daar één of twee nachten bij waken, dat de zeug de biggen niet doodddrukte, of, en dat gebeurde ook weleens dat de motte hellig was, en dat die de biggen dood beet.

Toen ik nog een jongen was, kwam 's zaterdags altijd Heegen Mans varkens opkopen voor de slachterijen Hunink of Stegeman in Deventer, en die werden dan geslacht afgeleverd. Mans kwam altijd lopende met de stok, en dan altijd een prumke tabak achter de kiwwen, en vaak wel eens een paar bruine streepjes over de kin. Eerst werden de varkens bezichtigd, en de prijs genoemd: twintig à vijfentwintig cent per pond geslacht. Als ze eens een shilling (30 cent) deden, dan zei men: "De varken doot un goeie pries."

Daarna ging Mans mee koffiedrinken en werd het prumke tabak in de deuze doan, en dan un steutjen proaten. Mans vertelde eens, dat hij een keer bij de burgelijke stand een tweeling had aangegeven, en toen hij er het volgende jaar weer kwam, had de ambtenaar gezegd: "Nou Veldkamp, kom je weer een tweeling aangeven?" "Nee," had Mans gezegd, "now dree, en allemaal in leven." De Meester op school had bij die gelegenheid drie boompjes geplant, maar of de kinderen en de boompjes groot zijn geworden, weet ik niet.

Dan moesten we gauw de slachter bestellen, want op sommige dagen waren die erg druk. De slachter moest soms wel een uur lopen, van de een naar de ander, dan kon het soms laat worden. In alle weer en wind of gladheid moest hij er maar op uit, en altijd te voote (te voet). Als dan het varkensslachten zou beginnen, moest er eerst een fornuispot vol water aan de kook zijn. Ook waren er kromhouten nodig om de geslachte varkens op de ladder te hangen. Het kokend water gebruikte de slachter om de strubben (varkenshaar) los te broeien. Dan haalde men telkens een slachtekettel vol water uit de fornuispot. De varkens legde men eerst op de stroate (straatkeien) of anders op een bos stro. Als dan het varken op de ladder hing, werd die open gesneden, en het gesleuns (ingewanden) er uitgehaald en die deed men in een houten vleute (vat). De darmen deed men op de slachtetoafel, om het plukvet eraf te doen. Dit moest men met z'n beiden doen, en moesten wij wel eens helpen darne vaste hoalen. Dan hoopten wij al op iets van de boaze, dit zat bij het vet aan en vonden wij als het was gesmolten zo lekker, maar sommigen lusten die niet en gaven ze weg aan de schooiers. Het was of ze het konden ruiken, het was haast altijd zo, als je geslacht had, dat er een schooierswief kwam om eets van 't geslachtte. Want drammen en teuten dat konden die schooierswieve, en ze hadden het altijd bijzonder slim als je ze hoorde: veel kinderen of een zieke Moeder of nog erger. Van het klokhuis, hart, longen, lever, en tong, werd de lever nog wel eens verkocht, en de long deed men door de meelworst. Hiervoor gebruikte men de dikke darmen, de dunne moest men vaak met de geslachte varkens meedoen. De borggalle (gal van mannetjes varken) werd ook altijd bewaard. Het vet werd gesmolten, en de kaantjes werden eruit geschept, en hier maakten ze koanvet van. Dit smaakte zo lekker op een snee roggebrood, net als het witte vet. De varkenspootjes en oren hield men zelf, die werden dan in de snert gekookt.

In de herfst werd er ook wel eens een varken geslacht voor eigen gebruik. Ook wel als er een, wat toen vaak gebeurde, kreupel werd en niet meer wilde groeien. Als er een dood ging aan de begoave, dit zou wel een hartkwaal zijn, lagen ze plotseling dood in het hok. Bij ons werden ze dan begraven. Maar er waren in die jaren ook wel mensen die ze wel

opaten en die het, als ze ze konden krijgen, als een buitenkansje beschouwden. Het is al eens gebeurd, dat er eenn weer werd opgegraven. Het zou hen wel niet hinderen, maar bij ons wilden ze hier niet van weten. Het was vaak wel uit armoe, dat ze dat deden. Als de geslachte varkens op de ladder hingen, werden ze tegen de voormuur van het huis gezet. 's Avonds werden ze gewoon met ladder en al op de keuken gezet, aan weerszijden van het raam. Dat was toen allemaal heel normaal en ik zie nog zo voor mij, een stuk of drie geslachte varkens op de keuken. De slachter was gewoon om bij het slachten een paar borreltjes te gebruiken. Als ze dan druk waren, dan kregen ze wel eens wat veel van het goede. Het kwam wel eens voor, dat ze dan over het varken heen tuimelden. Zo is het eens bij de Grote Schaes gebeurd, dat de slachter geen tijd had om koffie te drinken, maar alla, een borreltje dat kon dan nog. De slachter had de gewoonte om ze in één keer achterover te wippen. Later toen de slachter weg was, kwam Nameuie tot de ontdekking dat ze hem bij vergissing peterolie had ingeschonken, maar of hij het had gemerkt, wist ze niet.

De slachters verdienden in die tijd meestal drie stuivers per geslacht varken.

Als er vroeger werd geslacht, dan werden de varkens de volgende morgen afgeleverd.

Wij mochten wel eens mee naar de Zandbelt, waar ze in de schuur bij café Gerritsen op de schoale werden gewogen door Zandbelter Garrad. In die tijd waren de waagmeesters nog niet beëdigd, maar dit ging in vertrouwen.

Bij huis hadden ze onderin de wagen fris stro gespreid, maar als ze daar werden overgeladen, dan liepen ze er wel eens op de kousenvoeten overheen. De zoon van Heegen Mans bracht ze dan met paard en wagen naar de slachterijen van Stegeman of Hunink. Als ze gewogen waren ging men met het woagbreefke naar binnen in de harbarge, waar Mans ze uitbetaalde, en dan dronk men altijd koffie of een borreltje. Zandbelter Mietemeuie bracht de bezoekers het verlangde. Mietemeuie was nog van n'oalen stiel, met het mutsjes op en de klumpkes an.

Als we dan de varkens in de buul hadden, werd het paard weer ingespannen, en ging het weer op huis aan. Op de terugweg nam men ook wel eens een andere weg, door de Butersdiek, wat wel iets een omweg was, maar dit deed men graag. Dan zag je nog eens wat anders. Men keek graag naar de akkers en het verbouw bij een ander, want dat was de boer zijn leven.

Latere jaren kwam er in dit varkensslachten verandering en gingen ze roew (levend) weg. Dit gebeurde het eerst met de zogenaamde lombokkers, dit waren varkens van ongeveer honderd pond roew, waarvoor Engeland toen een goede prijs betaalde. Velen wilden hier eerst niet aan. Die misten te veel het afval van 't geslachte, maar later werd dit algemeen en verdween hiermede een stuk historie van het huisslachten.

Als er eens een varken voor eigen gebruik in de vleistonne werd gezouten, moest die er twee á drie weken inzitten, zodat die goed onder de pekkel kwam. Daarna moest Vader die ophangen in de wiem. Dit waren oude paardeijzers tussen twee ribben van de zolder op de keuken vastgespijkerd, zo dat er twee tegenover elkaar kwamen te zitten, waar men dan de spielen met worst of vlees tussen stak. Bij het spek ophangen stak Vader eerst met een priem gaten in het spek, een twijgje er doorheen en in elkaar gedraaid en vastgemaakt, de spiele (stok) er doorheen gestoken, en dan met de vleesgaffel naar boven in de wiem.

Ik hoor de verschillende soorten vleeswaren nog noemen: schelharsen, hespenbeentje, schinken (hammen) kinnebakkenspek. Men had dan weer een tijdje wat in de middagpot, maar het was ook wel eens kloar eerpel met un uitgebraden spekherske.

Als dan de varkens waren afgeleverd, was er weer un schot leug, en moesten er weer biggen worden gekocht. Wij mochten dan wel eens mee naar Raalte keune halen met de kleedwagen, waar dan achterin stro werd gelegd voor de biggen. Van de Meester op school kon je dan wel een dag vrij krijgen, dat was toen nog heel gemakkelijk.

We moesten al vroeg op pad. De kleedwagen schommelde nogal, want het was bijna de gehele weg zandweg met die kuipgaten in de wagensporen. Wat een kalme rust overal, zonder dat jachtende leven overal van tegenwoordig.

Dan gingen we over Schoonheten, langs Heuver Bernard door de Boetelerenk, waar toen nog bijna niets anders dan rogge werd verbouwd, één golvende vlakte. Daarna gingen we op het kanaal aan en stallen het paard bij Rientjes waar we koffiedrinken of un

borreltie en het junkie un bettie zuut krijgt. In de harbarge is het nog ouderwets gezellig, met wit zand op de vloer gestrooid, en Batsoom en Diekemeuie op de klumpkes, die klanten bedienen en met de mensen praten of ze familie zijn.

Met die ouderwetse knopstoelen langs de kant en hier en daar een plaat van een jeneverstokerij aan de muur, is het er echt gezellig om even te zitten.

Er kwamen ook veel schippers van de trekschuiten, die er 's nachts hun paarden stalden. Ik zal het nooit weer vergeten, dat ik voor het eerst die door de paarden getrokken trekschuiten zag en hoe ze dan de brug opendraaiden, nadat de schipper een lang gerekt toeoeoet had laten horen.

En dan gaan we naar de biggenmarkt, nadat we eerst langs de kippenmarkt zijn gekomen, waar het een geschreeuw om het hardst is van de kippen en de Roalter Judden en hoonderkremers.

Op de varkensmarkt is het een drukte van belang van boeren met karren of kleeuwagens met biggen en de Holter keuneboeren met de kleeuwagens en de bennen met stro ernaast, waar ze de keuntjes in hebben liggen. Verder de hokken met lopers (loopvarkens) en met de dragende varkens. Overall is het drukte en handgeklap, en geschreeuw van biggen. Wij kijken ons de ogen uit van al dat ongewone gedoe.

De kooplui zijn meest Holter keuneboeren, zoals Keeten Roolf, Wechstapel, Diesenplas, Jan Grofs, de kleine Ebbe, Tol Herre, en Prinsen Derk en Jannoa, die evengoed handelt als Derk en de boeren in de hand klapt dat het een lust is.

Ook loopt er nog een Pater van het Klooster Sion, die ook op de biggennegosie is voor de boerderij op dit Klooster, wat voor mij wel een heel vreemde gewaarwording is.

Nadat we hebben rondgekeken, wordt Vader aan de jas getrokken door een Holter keuneboer die vraagt of hij keuntjes zoekt, maar Vader zegt dat we zo maar wat kijken, maar de keuneboer weet ook wel dat dit tactiek is. Hij neemt Vader mee naar de benne, en haalt er een keuntje uit dat Vader eens moet punderen, hoe zwaar het volgens de koopman wel is. Hij doet dan ook niets anders doet dan pochen op zijn mooie heldere blanke biggen, die ze dan ook niet voor niets 's morgens eerst wassen en in schoon stro zetten. En dan begint de handel eerst heel kalm en rustig, waarbij Vader doet of hij wil weggaan, maar wel weer bij de jas wordt getrokken, en dan hoe langer hoe heftiger, waarbij de koopman telkens zegt er aan te moeten verliezen. Als dan het akkoord nadert, denken wij dat ze de grootste ruzie hebben en zijn we blij als het geluk erdoor is, wat ze met een handslag bezegelen, en ze even naar binnengaan, om gezamenlijk met een borreltje de koop te bezegelen.

Nadat de koopman gezegd heeft de keuntjes bij Rientjes te zullen bezorgen, gaan wij nog even kijken op de markt op de Plas, met een paar kreumkes. We kijken ook nog op de eier- en bottermarkt. We kopen een paar Roalter krentenplassies om mee naar huis te nemen, en praten nog even met wat kunnigheid en gaan nog even naar Thoben, die naast manufacturier ook agent is van de brandverzekering.

Op de markt is weinig te doen: een paar lappenkeerls, een tuwwe (touwen) keerl, een puttekeerl met kopjes en ander aardewerk, en een snoepkreumke.

Veldwachter Ego, Bromsnor zou men tegenwoordig zeggen, kuiert er genoegelijk rond. In de Brugstraat wijst Vader ons nog de kazerne van de marechaussees, die toen nog op de paarden reden.

Op de terugweg gaan wij wel eens langs de Bagatelle en van daar op Schoonheten aan. Vader gaat even bij Marsman aan, ik blijf buiten op het paard passen, maar al spoedig roept Gert Dienemeuie: "Kom maar hier mien junchien, het peerdtien wil wel zo lange stoan."

Ze hebben goed en wel het eten op, en Hendrikoom zegt dat hij zo'n last van beste (kloven) in de handen had. Daar had Vader ook altijd last van, dit was zo pijnlijk bij het dorsen met de stok. Hendrikoom was een grappenmaker. Heintje, de jongste dochter, zit een beetje te breien, Gert Dienemeuie zegt daar wat van (ik weet niet meer wat), en Hendrikoom zegt: "Loat het kind zitten, het breit mie un pette."

Hendrikoom gaat nog even onze nieuw gekochte biggetjes zien, en dan gaan wij op huis aan. Het is al laat in de middag, als wij weer bij huis zijn. Als de keuntjes in het schot zijn, moet iedereen die natuurlijk even komen zien. Ze zijn blij dat er weer wat in het schot zijn. Het varkensvoeren was altijd Moeders werk, dat deed ze graag, vooral als ze

goed groeiden. Dat was niet altijd zo, je had ook wel eens een slimmen (slechte groeier) bij. Vooral bij winterdag was daar niet zo veel tegen te doen. 's Zomers dan gooiden ze die nog wel eens un grustossen (graszode) in het hok.